

DRAGOSTEA – ÎN INTERPRETAREA METAFIZICĂ ȘI FENOMENOLOGICĂ A LUI ERNEST BERNEA

CONSTANTIN STROE*

THE METAPHYSICAL AND PHENOMENOLOGICAL DIMENSIONS OF LOVE AS DEFINED IN ERNEST BERNEA'S PHILOSOPHY

ABSTRACT: In the following study, I argue that, while deeply rooted in and strongly connected to religiously oriented philosophies, yet also marked by certain notable differences, Ernest Bernea's philosophical ideas cultivate love as a central theme for understanding human nature and the human condition. From this perspective, I show that Bernea seeks to reveal the dimensions of love, its meaning, and its image, starting from one of his fundamental theses: man is the only being on Earth who simultaneously lives within three realities and therefore bears three dimensions: being in the world; being in relation to others; and being for the Absolute. I therefore analyse the manifestations of love as Bernea understands them across these three fields of reality. I conclude that authentic love possesses a consistency and gravity that define the very essence and destiny of the human being. For this reason, I argue with conviction that love must be included within the sphere of metaphysics, where it reveals both its ontological meaning – as “secretly binding things together, being the existential thread and the potential energy of a call to harmony and balance” – and its epistemological meaning – as a path to knowing the relative (where the individual discovers both himself and the most hidden depths of the other) and the absolute (where love, as a way toward the Absolute, leads us to the knowledge of God). Furthermore, I highlight the most important functions of love in Bernea's vision: love as the universal energy of life; love as the universal principle of interhuman relationships (grounded in his belief that, by opening oneself to the other and to others, love also opens the gates of morality); and love as the foundation of the ethics of marriage and family.

KEYWORDS: love; human nature; human condition; human destiny; relative; morals; marriage; family.

1. DRAGOSTEA – ENERGIE UNIVERSALĂ A VIEȚII

Este împământenit că tema dragostei este apanajul artelor – cu predilecție al literaturii (romanul de dragoste, poezia de dragoste ș.a.), al muzicii (cântecul de dragoste: *liebeslied*, *chanson d'amour*) și al cinematografiei (filmul de dragoste). Prin rigoarea rațiunii sale, prin sobrietatea discursului său, prin limbajul său specific, filosofia nu frecventează această temă, poate doar cu excepția acelor filosofii de orientare religioasă care o dezvoltă sub un alt nume: iubirea față de Divinitate și față de aproape.¹

* Universitatea Ecologică din București

Cu mari și profunde afinități cu această ultimă formă de filosofie, concepția filosofică a lui Ernest Bernea cultivă tema dragostei ca pe una extrem de importantă pentru înțelegerea naturii și condiției umane. „Dragostea adevărată, scrie el, nu se strecoară ca un pâraiaș printre pietre, ci are o consistență și o gravitate care definește însăși natura și destinul nostru uman.”² „Dragostea, există acolo unde energia noastră spirituală este în act și acolo unde aderă complementar întreaga noastră ființă prin ce are ea mai esențial, superior.”³

În această perspectivă, Ernest Bernea își propune să reveleze „care sunt dimensiunile dragostei, ce spune și cum arată ea?” plecând de la o teză a sa cum că omul este unica ființă de pe Pământ care, concomitent, trăiește în trei realități, dobândind trei dimensiuni (determinări): ființă în lume; ființă cu alții; ființă pentru Absolut – dragostea fiindu-i element însoțitor în permanență, în toate trei.

Cel mai adesea, aceste trei determinări sunt restrânse la dualitatea: omul ca ființă naturală și omul ca ființă socio-culturală, preocuparea teoreticienilor din domeniul problematicei umane fiind aceea de a depăși chiar și acest dualism și a acredita existența unui integralism unitar: omul ca ființă bio-psiho-social-culturală.

Ca urmare, deși „dragostea merge în mai multe sensuri și are mai multe valențe”⁴, factorul integrativ, în opinia lui Bernea, este *dragostea ca atare*. De aceea la el dragostea nu denotă o stare, ci un principiu metafizic ce trimite la temelia existenței.

Dragostea când se situează la periferia existenței noastre, ea poate fi sau poate să nu fie, ca ceva fără culoare și sens. *Atunci când apare ca fenomen și proces existențial, ea capătă un caracter profund și totodată semnificativ.*⁵

„Dragostea umblă (cu sensul de „cutreieră” – n. m., C. S.) căile lumii acesteia ca o țesătură măiastră a vieții care biruie. Lipsa ei duce la secătuirea spiritului și pustiuul cosmosului.”⁶ Se remarcă astfel că dragostea despre care vorbește Ernest Bernea depășește cadrul relației bărbat–femeie sau cadrul conjugal soț–soție, care, într-adevăr, formează „o unitate de existență, o unitate generatoare, armonioasă”, privind-o ca factor motivațional și mobilizator, cu o mare încărcătură spirituală, al deschiderii către altul, Căci, notează el, „nu poți exista în celălalt și nu-l poți asimila, atâta vreme cât îți centrezi viața într-un instinct primar, fie el cât de puternic” (bănuiesc că se referea la instinctul sexual – n. m., C. S.), motiv pentru care, adaugă el, „legea unității noastre aduce, cu ea odată, ceva din armonia cosmică, și este o adevărată biruință a spiritului”.⁷

În forma ei nudă, dragostea nu suportă condiționare de niciun fel, căci după cum afirmă Bernea, „Dragostea nu este în funcție de împrejurări, dragostea nu este aventură, ci act de aderare totală și permanentă. Dragostea cere puritate și devotament”.⁸

În opinia lui, fiind în afara oricăror servituți (condiționări) – fie ele emoțional-sentimentale, volițional-afective, raționale –, „dragostea vine așa: un salt calitativ într-o altă lume”, pentru că, explică el, „dragostea adevărată schimbă calitatea omului; ea vine ca o lumină pură ce face din noi altceva decât am putut să fim înainte ca ea să-și așeze adevărata domnie”, lămurirea oferită de el fiind aceea că „transfigurarea ființei adorate este de o necesitate absolută; fiecare gând, fiecare act, fiecare mădular apar într-o altă lumină. Când iubim cu adevărat, trecem totul prin aerul pur al divinității”.⁹

Pentru a da mai multă certitudine acestei idei, Bernea îi asociază și o finalitate conform căreia „dragostea mare se deschide sub semnul unei revelații; atunci Dumnezeu este în noi!” – cu consecința că atunci „când iubim pe cineva, îl slujim pe Dumnezeu”.¹⁰

Pentru el, dragostea este *puterea universală a vieții*, ce îndeplinește un rol important în transformarea omului, fiind „capabilă să prelucreze și să transfigureze fondul nostru obscur (constituit din instinctele primare – n. m., C. S.) și tendințele pornite de aici, păstrându-le forța, dar nu și sensul”.¹¹

2. DIMENSIUNEA METAFIZIC-RELIGIOASĂ A DRAGOSTEI

Din unghiul de vedere expus mai sus, Ernest Bernea afirmă că dragostea se insinuează în sfera metafizică, în ideea că „*dragostea este aceea care ne poate rezolva condiția*, pentru că este energie universală și temelie a existenței; dragostea vine din misterul creației. A fi în dragoste înseamnă a stăruie în lumea ființei; ea ține lucrurile vii și ne poartă spre împlinire. În fața trecerii lucrurilor, omul vrea să dureze: fiecare moment, fiecare clipă este o încercare de a exista”.¹² Deoarece tot dragostea este aceea care „biruie timpul care macină totul și dă clipei ceva din eternitate”. De aici, credința lui Bernea că „dragostea vine dintr-o sete de nemurire”. Cu toată strădania lui de a transfera dragostea în sfera aerată a esențelor pure și nealterate de împrejurări (atemporale, subsumate nemuririi), Bernea nu avea cum să nu accepte și formele prozaice ale dragostei, căci admite că „dragostea poate să implice viața sexuală, dar nicicând nu naște și nu se întreține prin aceasta”, argumentând că „dragostea sexelor poate fi înflăcărată, dar ca ea să fie umană, spunem mai mult decât vigoare biologică, spunem act spiritual și transfigurare”.¹³ „Dragostea sexuală are și ea fiori profunzi, expresii ale nevoii de generare; *ea nu are luciditate*, dar are căldură și putere” (subl. m., C. S.); cu toate acestea nu este specifică naturii umane, acesteia din urmă fiindu-i proprie dragostea spirituală, care nu se poate împlini, după propria-i expresie, „decât în cultul madonei”.¹⁴

Neavând luciditate, dragostea, ca senzație și plăcere fiziologică, este calificată de el ca „exaltarea ce frânge echilibrul interior, ea fiind, prin dezordinea ce o produce, o adevărată maladie, în timp ce dragostea dirijată spiritual aduce la viață *o lume nouă dimensionată metafizic și religios*; starea euforică care se produce în acest caz nu este exaltare, ci vibrație ce duce la împlinire”.¹⁵ De aceea, el și inițiază un concept aparte: *marea dragoste* al cărei specific este dominația de către spirit; „numai pe această cale ea creează o muzică interioară și duce la transfigurare, nu la exaltare”, ca în cazul dragostei comune, exaltate și maladive. În acest sens, el precizează că nici măcar „îndepărtarea exagerărilor maladive nu trebuie să stingă calitatea superioară a dragostei”, deoarece ea „este o taină și o cale a absolutului”.¹⁶ Și pentru a-i accentua apartenența la sfera metafizică, el specifică *expressis verbis* că „Dragostea nu este ceva la nivel omenesc și comercial, ci o lumină care transformă totul prin legătura ce o păstrează cu transcendența”.¹⁷ „Există ceva divin în dragoste, de aceea tot pe calea ei îl descoperim pe Dumnezeu.”

Dincolo de legătura cu transcendența, Bernea vede și legătura ei cu viața: „frumusețea vieții vine cu dragostea, cu acea dragoste elevată prin care ne putem împlini. Fără dragoste, ne simțim singuri, ne simțim ca-ntr-un pustiu; sufletul se risipește într-un alean nesfârșit”.¹⁸ În locul unui asemenea gol sufletesc, Bernea recomandă, „să fim buni, să fim calzi și să iubim deplin lumea creației divine”, pentru că numai astfel „vom cuceri viața și sensul ei; dacă iubim, ne putem dăruia, dăruindu-ne, creștem în cerul deschis al binelui suprem!”¹⁹

În opinia lui Bernea, prin dragoste omul cucerește lumea, dincolo de plăcere și estetică, deoarece „pentru a da un sens superior dragostei, e necesar un efort de mare tensiune, bine orientat și calitativ deosebit”. Simțind nevoia unei argumentări a celor enunțate, Bernea spune că atunci „când oamenii depășesc senzualitatea, obișnuit se face jocul între plăcere și estetică, ceea ce poate schimba calitatea dragostei, dar nu și temeinicia ei; e necesară o altă depășire și un alt sens care duce la experiența ei în planul spiritual, acolo unde apare binele și frumusețea supremă”.²⁰

După părerea lui, întrucât sunt elemente periferice – „în natura ei intimă, în esența ei, dragostea nu este senzație sau plăcere” – , plăcerea și planul estetic nu sunt puncte de sprijin solide într-o dragoste profundă de o calitate sublimă.

Numai planul spiritual stabilește legături *esențiale*, acea stare de lumină și forță care ne păstrează în contact cu permanențele. Din acest punct, nimic întâmplător nu poate influența dragostea. Numai în acest fel dragostea devine un prilej de împlinire și desfătare.²¹

În mediul său, „omul tinde să se regăsească, să fie cuprins și să cuprindă, până în splendida unitate care îl consolidează”.²² Or, calea care deschide înțelegerea receptivității către altul, aducătoare de bucuria împlinirii, este dragostea. De aceea, Bernea asociază dragostea cu omul deschis: „Dragostea înseamnă om deschis, și om deschis înseamnă disponibilitate. Dragostea mai înseamnă plinătate, și plinătate înseamnă dăruire, revărsare spirituală”.²³ Căci atunci „când vine dragostea, totul se transformă într-un îndemn la creație și frumusețe”.

Nota dominantă a abordării dragostei de către Ernest Bernea este crezul lui că implicând „depășire de sine, puritate și sete de absolut”, „dragostea este una din căile absolutului”, pe care omul urmând-o ajunge să cunoască sfințenia lui Dumnezeu și se sfințește și pe sine, în perspectiva eternității, reușind astfel să-și simtă și să-și conștientizeze „grandoarea”. După Bernea doar „marea dragoste sfințește” pe cel care e atins de aripa ei. Pentru că, argumentează el, „dragostea aduce în primul rând o vibrație care străbate din adânc întreaga noastră făptură; vine apoi ca o elevație și sufletul încântat pare să se desprindă din povara materiei. Dragostea, acolo unde ea vine cu îndemn și bucurie astrală, acolo unde ea își desfășoară toată bogăția și frumusețea, aduce parcă cu sine ceva din intimitatea lumii, din substanța ei originară”.²⁴

După părerea lui Bernea, *pentru a aduce bucurie și împlinire*, dragostea trebuie să fie totală, pentru că, spune el, „nu putem iubi pe Dumnezeu cu jumătăți de măsură, nici femeia, nici copilul, nici floarea; în toate e numai esență”.²⁵ Când este parțială, dragostea e tristă, neîmplinită.

De asemenea, *pentru a fi eficientă*, dragostea trebuie să vizeze „lumea concretă a lucrurilor; dragostea pentru abstracție este un păcat ce poate duce la negație”.²⁶ Din acest unghi Bernea vede *rostul ontologic al dragostei*, ea având menirea de a „face legătura secretă între lucruri, țesătură existențială și energie potențială a unei chemări spre armonie și echilibru. Aplecându-se asupra concretului, asupra a ceea ce este viu și configurat, dragostea cunoaște variațiuni de tensiune și tonuri, ceea ce fac ca prin ea să simțim deplin lumea și viața la un nivel simfonic”.²⁷

„Dragostea postulează, dragostea amplifică, dragostea creează, dragostea transfigurează; ea valorifică obiectul iubit și deschide căile cunoașterii în lume.”²⁸ Din enumerarea acestor certe contribuții ale dragostei la perfecționarea omului (a condiției lui) și a îmbogățirii lumii, Bernea induce concluzia că „Dragostea e o sinteză a spiritului ce duce la împlinire”²⁹, deci că ea nu se limitează la a fi simplă plăcere fiziologică și psiho-afectivă, ci este mult mai mult: bucurie generată de faptul „că e creație, e împlinire”.

Dar să reamintim ceea ce anticipam la începutul paragrafului că, în afară de dimensiunea ce vizează lumea concretă a lucrurilor, dragostea mai are o dimensiune: cea metafizică, fiindcă „este marea cale a absolutului”. Ceea ce înseamnă, că „din ea s-a creat lumea și prin ea durează. Lumea există prin creație și binele care e la temelia lumii există la fel. Dar creația și binele nu pot exista fără dragoste” – idee ce îi prilejuește lui Bernea adăugarea „la afirmația că Dumnezeu a făcut lumea cu cuvântul” pe aceea „că a făcut-o din dragoste”.³⁰

În lumina celor afirmate mai înainte, el proiectează perspectiva metafizică și religioasă, care conturează un nou punct de vedere, și asupra „dragostei pentru o femeie, singurul mod de a ne împlini ca oameni și pe această cale ce ne-o impune viața”. Pentru a deveni un sentiment uman, chiar atunci când este experimentată în mod concret, dragostea trebuie să treacă într-o zonă de iluminare unde spiritul e activ printr-o participare a noastră la misterul creației universale.³¹

Atotputernicia dragostei, ca și integralitatea ei, așa cum sunt văzute de Bernea, se datorează introducerii dragostei în zona misterului și a religiei. De aici, vin, spune el, „exagerările marilor înamorați”, care văd în acest caracter misterios și totalitar al sentimentelor și din aranjarea lor pe căile absolutului cauza frustrărilor și neîmplinirilor în raport cu aspirațiile și proiectele lor în a găsi „adevărata dragoste”. Or, trebuie știut, atenționează Bernea, că pentru a evita dezamăgirea în dragoste, „adevărata dragoste se dezvoltă pe căi de mare tensiune de pe poziții de reciprocitate; ea merge la unitatea existențială, la împlinire, la starea paradisiacă anticipată. Linia ei crește în arc cu efect de creștere”.³² Ca finalitate pentru individ, „dragostea adevărată vine ca o desfătare a spiritului. Chiar dacă uneori prin firea noastră ea aduce nefericire, strălucirile ei de moment nu lipsesc și prin ele noi putem să ne bucurăm. Este îndeajuns o clipă de mare frumusețe pentru ca în ea să aflăm ceva din marea taină a existenței și clipa să ne facă să simțim fiorul eternității”.³³

Afirmând că dragostea are mai multe valențe, Bernea a avut în vedere și *rostul ei în planul gnoseologic* (al cunoașterii). Căci se pronunță astfel:

S-a spus că dragostea deschide căile cunoașterii și acest lucru este adevărat. [...] Prin dragoste cunoaștem ce este mai profund și mai secret în celălalt, în esența sa însăși. Acest fapt se petrece într-un dublu sens, dragostea revelând reciproc de la unul la celălalt tainica natură a omului. Mai mult decât atât: omul prin dragoste se descoperă pe sine însuși.³⁴

Această cunoaștere de sine, dar și a altuia ne dă posibilitatea să înțelegem existența diversă a formelor de dragoste (fiecare cu specificul său, datorat caracteristicilor sale), în funcție de varietatea tipurilor umane purtătoare de dragoste despre care Bernea vorbește astfel:

Dragostea nu apare în același fel la toți oamenii pentru că purtătorii ei nu sunt la fel; ea variază după inteligența, gradul de cultură și orizontul spiritual al celui ce o poartă și o experimentează. Cel ce merge pe instincte poate să trăiască o dragoste a senzațiilor tari și primitive, dar fără nivel și fără durată; aceasta este o dragoste superficială și efemeră. Omul inteligent, omul cald și subtil, angajat pe căile pure ale domniei spiritului, experimentează o dragoste creatoare și demnă, nu rareori sublimă, în divinul contact cu existența și lumea. Omul superior vede dragostea și o experimentează în mod concret, dar numai în perspectiva eternității.³⁵

Apropiere (atracție, atașament) asemănătoare cu dragostea există la toate viețuitoarele, inclusiv la plante. Se pot observa cazuri de specii de plante care sunt atrase de vecinătatea unora, vegetând optim, dar ofilindu-se în vecinătatea altora (botaniștii cunosc acest fenomen și țin seama de el la plantarea lor). La animale, lucrurile sunt și mai evidente, pentru că ele dezvoltă sentimente comparabile cu cele ale oamenilor, dar totuși mult diferite ca nivel de manifestare, față de partenerul (perechea), de progenitura lor etc. Exemplul dat de Ernest Bernea este extrem de sugestiv: „Și o ursoaică își iubește tot atât de mult puii ca și o mamă copiii, dar izvoarele acestui atașament sunt altele. Se poate vorbi de dragoste numai în cazul celei de a doua, unde legătura primară a instinctului a fost depășită”.³⁶

Așadar, concluzia lui Bernea este că dragostea aparține, ca *propriu*, numai omului, și nu orice tip de dragoste. „Numai aceea care e destin, împlinire și pace, numai aceea care face cu putință bucuria de a trăi.”³⁷

În ideea de a adânci această semnificație specifică a dragostei, ca dimensiune exclusiv umană, Bernea afirmă categoric că în planul înalt și larg al transcendenței,

Dragostea este o cale a spiritului creator și o cale a absolutului. Marea dragoste implică depășire de sine, puritate și sete de absolut. Omul care iubește are putere de jertfă și de schimbare calitativă a datelor vieții noastre de toate zilele – lucru sau om, până în locul unde ele capătă transparența adevărului.

Prin marea dragoste omul îl apropie pe Dumnezeu și trăiește numai în lumină.³⁸

3. DIMENSIUNEA FENOMENOLOGIC-MORALĂ A DRAGOSTEI. DRAGOSTEA – TEMEI AL TUTUROR RELAȚIILOR INTERPERSONALE

Dragostea este aceea care realizează deschiderea către altul, către semenii, prin aceasta însă, concomitent, ea deschide și porțile moralei. În perimetrul acesteia din urmă, se petrece un fapt important, plin de consecințe: aici omul capătă caracter, devenind om moral. În acest sens se arată a fi notația lui Bernea: „iluminată deschidere este dragostea;

ea este un foc lăuntric ce duce la împlinirea destinului uman”, din care dimensiunea morală face parte intrinsecă, adaug eu. Aducând ceva din misterul creației, dragostea transfigurează, omul dobândind noi calități umane și morale. Aici, în sfera moralei, „între cele două ființe care se iubesc se angajează în acest fel o creștere continuă a unui potențial nebănuit ce face ca oamenii să devină mai oameni”, arată Bernea.

În această perspectivă capătă o semnificație etică aparte ideea lui că:

Etosul este principial dragoste; dragostea dă conținut, creează și transfigurează totul, dă sens, adâncime și puritate cugetului nostru, formă, durată și frumusețe operei noastre. Prin dragoste principiul binelui generează lumea, tot prin ea simțim bucuria de a fi în lume și de a cunoaște; dorurile toate (citește: aspirațiile și idealurile – n. m., C. S.), ca niște chemări din adânc nu mai sunt himere, ci tot atâtea modalități de împlinire” (subl. m., C. S.).

Bernea este convins, în spirit rousseau-ist, că „dragostea e de la început” (omul e bun de la natură, societatea este cea care treptat l-a înrăit), urmarea fiind faptul că și morala datează tot de atunci, fiind generată de ea. Morala presupune existența comunității, a grupului social, neputându-se naște și manifesta în cazul indivizilor singurari. (Lui Robinson Crusoe al lui Daniel Defoe nu-i trebuie morală, atâta timp cât nu are semen cu care să interacționeze.) Or, prin dragoste omul alungă singurătatea și aruncă punți către altul. „Dragostea își are o cauză în năzuința de *alungare a singurătății* și în *nevoia de integrare*” (subl. m., C. S.). Pentru că, explică Bernea, „uneori ne simțim singuri, nu spațial, ci în sens interior, spiritual și atunci nevoia de împlinire se impune; calea cea mai sigură este dragostea”, „cale dată nouă, prin care se biruie singurătatea și moartea”.³⁹

Odată cu dragostea pentru altul se impune și morala ca factor complementar de aderare a întregii noastre ființe la ceea ce este mai esențial și superior în existența și funcționarea grupului social. Să luăm ca exemplu cel mai simplu caz de apropiere între indivizii umani, unde vedem că „principiul masculin și cel feminin, în frenetica lor aspirație spre unitate își alungă existența tulburată de o insuficiență bolnavă, până la locul unde singurătatea este biruită și se instalează o plinătate fecundă”.

Pentru cei mai mulți dintre oameni raportul dintre cele două sexe – bărbat și femeie – pare a fi unul exterior, mărginit și banal. Dincolo de aparență, în realitate acest raport este mult mai complex și profund; „el este mult mai semnificativ decât tendințele obscure ale existenței sale care se reduc de cele mai multe ori la plăcere, iar alteori premeditat la ideea perpetuării speciei, care în modul cum este obișnuit gândită are un caracter stupid și vulgar”.⁴⁰ (Este adevărat că Bernea avertizează că „atât unul dintre principii, cât și celălalt sunt principii universale, mereu în stare de tensiune, dar nu mereu în contradicție”, ceea ce face ca, la un moment dat, „drama” generată de ele să se transforme în bucurie.)

În concluzie, într-un limbaj metaforic ce ne trimite în spațiul celest, Bernea susține că, „dragostea este în străfundurile ei o experiență generatoare în care femeia e corolă cosmică, iar bărbatul nucleu solar, act fundamental în desfășurare. *Unirea lor devine prin aceste dimensiuni un fenomen de natură umană în toată amplitudinea ei, participantă activă în procesul de creație universală și împlinire spirituală*”.⁴¹

De aici încolo totul este dirijat, normativ și valoric (axiologic), în perimetrul moralei relațiilor dintre sexe, de etica familiei. *Căsătoria este în primul rând funcțiune de dragoste* și pe această cale ea vrea să aducă o împăcare, o împlinire, depășind pluralul și contradicția celor „doi poli din sfera existenței umane: principiul masculin și principiul feminin, care stau obișnuit într-o stare de tensiune”.⁴² „În căsătorie stau față în față două existențe, bărbatul și femeia, care în fond sunt două principii în stare de tensiune cu năzuința spre unitate care vine prin dragoste din umanitatea lor comună, realizată în androginism.”⁴³

În opinia lui Bernea, „căsătoria reușește numai atunci când ea devine un *fact spiritual* care face din multiplicitate și varietatea vieții o sinteză, o existență nouă împlinită a tuturor năzuințelor de unificare a sexelor”.⁴⁴ Rezultatul armoniei și unității celor două principii (sexe) este pacea interioară pe care el o numește fericire.

Și tot Bernea este acela care ne propune să coborâm de pe înaltul pedestal al dezbaterilor despre căsătorie la nivel metafizic, într-un mod ideal și idilic, și să observăm ce se petrece în viața de toate zilele (îndemn în sensul celui făcut de Creator, Luceafărului: „... Și pentru cine vrei să mori?/ Întoarce-te, te-ndreaptă/ Spre-acel pământ rătăcitor/ Și vezi ce te așteaptă” (Eminescu, *Luceafărul*). Pe acest „pământ rătăcitor”, ne informează Bernea, „oamenii noștri de toate zilele, acei cărora le place să iasă din umanitate privesc femeia într-un mod cu totul superficial și nedemn. Pentru cei mai mulți dintre oameni femeia este un obiect de uz casnic sau un instrument de furnizat plăceri iar căsătoria este o instituție prin care se câștigă o certitudine economică și sexuală, în acest sens este privită în general dragostea. Dragostea lor ca și căsătoria au însă aceeași calitate pe care o are însăși viața lor ce se mișcă între senzație și apetit”.⁴⁵ „Oamenii când se căsătoresc o fac mai des împinși de instincte, mai rar din dragoste care poate fi și ea derutată; ei își iau în acest fel amante în loc de soții. De aceea aici nu mai poate fi vorba nici de dragoste, nici de familie, nici de casă în sens moral de cămin și cu atât mai puțin de împlinire a unui destin uman superior, așa cum apare în androginism.”⁴⁶

În viața lor obișnuită oamenii situează centrul dragostei în plăcere, ceea ce înseamnă că prin această limitare îi creează premisele dispariției. Spre deosebire, dragostea adevărată, urmată de o căsătorie pe măsură – nu aparentă, înșelătoare, cum este cea care se axează doar pe plăcere – „nu este un impuls biologic și nici măcar o economie sau certitudine erotică”, ci ea este „năzuință la unitate, sinteză creatoare a două principii și a două ființe, este valorificarea supremă a legăturii între aceste ființe ce caută să-și exprime umanitatea.”⁴⁷

Căsătoria ca unire formală, în forma ei nudă, simplă, doar ca „o formă socială, cum e căsătoria civilă, sau numai una materială, adică conviețuirea pe același spațiu și ajutorul reciproc (vezi, ca exemplu, căsătoria dintre Ion și Ana, din romanul *Ion* al lui Liviu Rebreanu, partea I, „Glasul Pământului” – n. m., C. S.), ... este iluzorie și până la sfârșit degradantă”⁴⁸, apreciază Bernea. În aceeași idee el consideră că nu trebuie să tratăm căsătoria ca pe un fenomen banal, pentru că ea „nu este o legalizare a legăturilor sexuale și nici a unei dragoste hrănită nesimțit din izvoarele tulburi ale inconstienței și până la sfârșit ale instinctelor”, ci ca pe ceva foarte serios, de o mare profunzime:

Principial căsătoria merge pe un fond metafizic, pe o fuziune spirituală care depășește individualul și accidentalul, mergând în inima lucrurilor, acolo unde se produce minunea împlinirii androgine.⁴⁹

Mai întâi trebuie schimbată perspectiva bărbatului asupra femeii în familia întemeiată pe dragoste în sensul că „[f]emeia devenită soție este în primul rând un om, omul cel mai apropiat și cel mai bun, omul prin care și alături de care împlinești un destin. Legătura sexuală există, dar nu este definitorie în mod esențial pentru că ea cade și dincolo de sfera de existență umană; ea este reală și necesară prin caracterul ei natural, dar această legătură capătă o semnificație nouă prin dragoste, adevărata legătură fiind de natură spirituală; de aici însăși natura biologică a căsătoriei se schimbă, se transfigurează”.⁵⁰

În același timp și din aceeași necesitate „o femeie în rosturile ei firești și nobile caută să cucerească, dar pentru ce? Pentru a stăpâni sau pentru a specula fondul subuman? Femeia inteligentă și demnă cucerește pentru a se împlini pe sine și a crea pentru alții”, spune Bernea cu intenția de a arăta cum trebuie să procedeze o femeie pentru a păstra dragostea și respectul unui bărbat considerat de ea un om superior.

Abia acum devine comprehensibilă stăruința lui Ernest Bernea de a susține cu hotărâre: „căsătoria nu este o chestiune comercială și nici măcar o problemă de întovărire. În prima formă este imorală, în a doua periferică iar împreună sunt vulgare.” Ca urmare, privind lucrurile în adâncime, nu în aparențele lor înșelătoare, „căsătoria poate fi o garanție economică sau erotică, dar aceasta capătă semnificații abia prin caracterul ei spiritual și sacru care în acest fel poate atinge gradul de universalitate al sferei de existență umană”.⁵¹

Chiar dacă este redundantă, reluăm argumentarea în jurul ideii forță care străbate întreaga abordare a temei dragostei (implicit a căsătoriei) de către Ernest Bernea în propria exprimare:

Principiul masculin și cel feminin se presupun existențial și se împlinesc într-o unitate superioară, o unitate care înseamnă pluralitate și armonie, tensiune și creație, împăcare. Bucuria căsătoriei stă în regăsirea în celălalt, în fecundarea lor naturală și spirituală, în fiorul unei lumi transcendente până în zona unde misterul creației se deschide în act.

Căsătoria adevărată, deși are un aspect biologic și altul social, nu se realizează numai pe aceste două planuri; ea se realizează deplin într-o zonă superioară existențială, acolo unde om, cosmos și Dumnezeu colaborează.

În acest fel căsătoria, act banal prin frecvență, păstrează ceva din frumusețea principială a lucrurilor prin care conviețuirea devine împlinire.⁵²

NOTE

¹ De pildă, în filosofia românească o astfel de concepție întâlnim și la Constantin Micu Stavila, care postulează, de pe poziții creștine, că „printre manifestările vieții personale, se află una, care merită să fie trecută în fruntea tuturor celorlalte, prin însușirea deosebită pe care o are de a cuprinde, într-o singură trăsătură, toate modurile posibile de exprimare a acelei facultăți originare de transcendere și dăruire de sine prin care ființa ne-a apărut capabilă de a se afirma, în chiar unitatea conștiinței de sine, ca o conștiință a lumii sau ca un principiu de relație și armonie universală. Această însușire misterioasă a ființei, care ne îngăduie să

găsim, în însăși unitatea vieții personale, unitatea existenței universale este, după cum știm, aceea a iubirii.” „Iubirea se dovedește astfel, în toate cazurile, drept cel mai de seamă vehicul al tuturor perfecțiunilor pământești. Când Apostolul Pavel (în *Corinteni*, I, 8) spunea că toate vor pieri în această lume și lumea însăși va pieri în afară de iubire, care va exista în veci, a stabilit o ordine de ierarhie și o preferință a valorilor, care corespunde întru totul poziției dominante pe care o deține iubirea în economia vieții universale. Marea însemnătate a iubirii vine de acolo că, fiind vocația cea mai aleasă a vieții personale, este pârgă de boltă a întregii existențe și axul metafizic al ei. Strâns legată de destinul vieții personale, iubirea pune aceeași candidatură la nemurire pe care o pune scânteia nepieritoare a personalității divine.” „Nicăieri iubirea nu-și găsește o sferă mai largă și mai nelimitată de acțiune ca în relația sufletului cu Dumnezeu, pentru că nicăieri relația de iubire nu se află în prezența unei ființe mai deplin și mai profund reale și personale. Fiind o persoană, sau mai exact persoana prin excelență, Dumnezeu este sursa prin excelență a iubirii și cere să fie cunoscut prin iubire.” În acest sens, Micu Stavila susținea că „existența unei prezențe reale și a celei mai vii și mai concrete relații cu putință, relația de la persoană la persoană (de la „individ la individ”, de la „suflet la suflet” – n. m., C. S.), acesta este domeniul experienței religioase”. Pe scurt, afirmă el cu convingere, „palingenezia săvârșită de creștinism a adus (restituit) demersul creator al unei divinități infinit liberale și suverane, care creează dintr-o plenitudine, iar nu dintr-o lipsă, din iubire, iar nu din calcul, care face tot ceea ce există pentru perfecțiunea care aparține existenței și actului de a o produce. Iată ce face marea glorie a creaturilor dimpreună cu aceea a Creatorului lor în lumina creștinismului”. (Constantin Micu Stavila, *Descoperirea vieții personale*, pp. 141, 178, 179.)

În același orizont ideatic dezvoltă tema dragostei, cu toate valențele ei, și filosoful brăilean Vasile Băncilă (vezi în acest sens: Vasile Băncilă, *Opere*, vol. I–XVI, ed. îngrijită de Dora Mezdrea, Muzeul Brăilei, Editura Istros, 2003–2012, dar și Constantin Stroe, „Providențialismul difuz” – *Sistemul filosofic cu fundamente metafizice și finalități etic-culturale al lui Vasile Băncilă*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2022; Constantin Stroe, *Dimensiunea etic-morală a sistemului filosofic al lui Vasile Băncilă*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2021.

² Ernest Bernea, *Mic tratat de înțelepciune și virtute*, p. 74.

³ *Ibidem*, p. 72.

⁴ *Ibidem*, p. 77.

⁵ *Ibidem*, p. 73, subl. m.

⁶ *Ibidem*, p. 74.

⁷ E. Bernea, *Meditații filosofice*, p. 35.

⁸ *Ibidem*, p. 123.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 123.

¹¹ *Ibidem*, p. 32.

¹² *Ibidem*, p. 105, subl. m., C. S.

¹³ *Ibidem*, p. 124.

¹⁴ Ernest Bernea, *Mic tratat de înțelepciune și virtute*, p. 72.

¹⁵ E. Bernea, *Meditații filosofice*, p. 125.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 124.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 125.

²¹ *Ibidem*, pp. 125–126.

²² *Ibidem*, p. 17.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Ernest Bernea, *Mic tratat de înțelepciune și virtute*, p. 74.

²⁵ *Ibidem*, p. 75.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

- ²⁸ *Ibidem*, p. 78.
²⁹ *Ibidem*.
³⁰ *Ibidem*, p. 75.
³¹ *Ibidem*, p. 76.
³² *Ibidem*, p. 77.
³³ *Ibidem*, p. 83.
³⁴ *Ibidem*, p. 79.
³⁵ *Ibidem*, p. 83.
³⁶ *Ibidem*, pp. 76–77.
³⁷ *Ibidem*, p. 82.
³⁸ *Ibidem*, p. 84.
³⁹ *Ibidem*, p. 97.
⁴⁰ *Ibidem*, pp. 99–100, subl. m., C. S.
⁴¹ *Ibidem*, p. 100.
⁴² *Ibidem*, p. 95.
⁴³ *Ibidem*, p. 97.
⁴⁴ *Ibidem*.
⁴⁵ *Ibidem*, p. 96.
⁴⁶ *Ibidem*, p. 97.
⁴⁷ *Ibidem*, p. 98.
⁴⁸ *Ibidem*, p. 96.
⁴⁹ *Ibidem*, p. 96.
⁵⁰ *Ibidem*, pp. 96–97.
⁵¹ *Ibidem*, p. 95.
⁵² *Ibidem*, p. 98.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Băncilă, Vasile, *Opere*, vol. I–XVI, ed. îngrijită de Dora Mezdrea, Muzeul Brăilei, Editura Istros, 2003–2012.
Bernea, Ernest, *Mic tratat de înțelepciune și virtute*, București, Editura Predania, 2021.
Bernea, Ernest, *Meditații filosofice. Note pentru o filosofie inactuală*, București, Editura Predania, 2010.
Micu Stavila, Constantin, *Descoperirea vieții personale*, ed. revăzută de Ștefan Delureanu, prefață de Bogdan Tătaru-Cazaban, București, Editura Paideia, 2006.
Stroe, Constantin, *Dimensiunea etic-morală a sistemului filosofic al lui Vasile Băncilă*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2021.
Stroe, Constantin, „Providențialismul difuz” – *Sistemul filosofic cu fundamente metafizice și finalități etic-culturale al lui Vasile Băncilă*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2022.